

<https://doi.org/10.7251/EMC20012135>

Datum prijema rada: 24. septembar 2019.

Submission Date: September 24, 2019

Datum prihvatanja rada: 30. maj 2020.

Acceptance Date: May 30, 2020

UDK: 316.42:301.195.6(497.6RS)

Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije
Economy and Market Communication Review

Godina/Vol. X • Br./No. I

str./pp. 213-229

PREGLEDNI NAUČNI RAD / OVERVIEW SCIENTIFIC PAPER

KLJUČNI TRENDovi DRUŠTVENOG RAZVOJA KOJI DETERMINIŠU NAŠU BUDUĆNOST

- iz ugla dnevne štampe, Republika Srpska i region-

Milenko Stanić | redovni profesor, Univerzitet Sinergija Bijeljina, mstanic@sinergija.edu.ba

Momir Lazarević | docent, Ekonomski fakultet Pale, momir.lazarevic@opstinamilici.org

Tamara Stanić | student master studija, Tehnički fakultet Novi Sad, tamarica.stanic93@gmail.com

Apstrakt: Posebno značajni događaji iz sadašnjosti mogu da budu nagovještaj budućih kretanja i trendova koji će determinisati okvir našeg života u budućnosti. U ovom radu, izdvojili smo deset trendova razvoja koji će oblikovati naše društvo u budućnosti, a koji su začeti u današnjem vremenu. Do otkrića tih smjerova došli smo analizom sadržaja naslova dnevnih novina koje su objavljene u Republici Srpskoj i regionu, u periodu od četiri mjeseca (mart-juli, 2019. godine).

Analizirajući sadržaje dnevnih novina mogli smo uočiti da se određene teme ponavljaju, da su značajnije za društvo u kome živimo. Shvatili smo da te teme predstavljaju trendove koji će dominantno oblikovati naše uslove života u budućem vremenskom periodu. Pri tome smo se držali teze da se budućnost ne stvara iznenada, ne nastaje niotkuda, ona je rezultat sadašnjosti.

Navedeni trendovi su: emigracija naših radnika i stanovništva u zemlje Zapadne Evrope; povećanje migrantskih priliva stanovništva iz zemalja Bliskog Istoka; otuđenost, neefikasnost i prenaduvanost javnog sektora; slaba vladavina prava i raširena korupcija; klimatske promjene i elementarne nepogode; promjene u obrazovnom sistemu; porast duga građana i stagnacija životnog standarda; porast evroskepticizma; konstantnost regionalne nestabilnosti i rast kineskog uticaja u regionu. Ovih deset pitanja će imati ozbiljne implikacije na život i rad naših građana u budućem vremenskom periodu.

Neki od tih trendova su prisutni ovog trenutaka, za njih se očekuje, na bazi izvršenih analiza i procjena, zadržavanje uticaja u dužem vremenskom periodu, drugi su novi i njihovo jačanje se očekuje u budućnosti. Naše procjene bi trebale da budu korisne za donosiocima poslovnih odluka i investitore ali i za sve građane koji u budućnost žele da uđu sa manjim stepenom neizvjesnosti i rizika.

Hipoteza ovog istraživanja se zasniva na stavu da pažljiva analiza aktuelnih događaja može da predstavlja realnu osnovu za projekciju budućnosti. Dnevna štampa je najbolji vjesnik aktuelnosti u društvu. Analizom sadržaja naslova u toj štampi, u dužem vremenskom periodu, mogu se predvidjeti trendovi budućnosti. Pojedinačni naslovi u dnevnoj štampi su dali strukturni okvir koji je dopunjavao na bazi dodatnih informacija prikupljenih iz medija i putem razgovora sa grupama ili pojedincima iz regiona. Uopštavanje pojedinačnih informacija iz štampe je bilo neophodno kako bi definisali najvažnije trendove. Sinteza prethodno izvršene analize sadržaja je logičan metodološki slijed ovakvog istraživanja.

U naslovnim stranicama svih novina se, po pravilu, izvlače najvažnije teme koje su obrađene u pojedinačnim izdanjima. Zbog toga je naš metodološki pristup, analiza naslova novina, zasnovan na realnoj osnovi. Ograničenja ovog istraživanja treba tražiti u činjenici da naslovi obuhvataju pet-šest tema od više desetina obrađenih. Obim istraživanja i period istraživanja su, takođe, ograničavajući faktor. Bez obzira na sve navedeno, cijenimo da će ovaj rad predstavljati koristan materijal za sve one koji žele da svoje odluke o budućim poslovima zasnuju na manjoj neizvjesnosti.

Ključne riječi: trend, dnevna štampa, analiza sadržaja, migracije, klimatske promjene, životni standard, evroskepticizam.

JEL klasifikacija: R11

UVODNA RAZMATRANJA

U periodu mart-juli pratili smo naslovne strane dnevne štampe koju smo analizirali i komentarisali u Jutarnjem programu BN televizije. Gostovanja su bila, dominantno, utorkom i uključivala su prelistavanje sadržaja: Glas Srpske, Nezavisne novine, Oslobođenje, EuroBlic, Informer, Blic, Večernje novosti i Politika. Pored navedenog, analiza je uključivala i aktuelne teme obrađene na BN portalu. U navedenom periodu bilo je ukupno 18 gostovanja na toj televiziji.

Paralelno sa navedenim aktivnostima, u približno istom periodu, pravili smo analizu aktuelnih događaja u protekloj sedmici za emisiju „Premotavanje” IN televizije u Bijeljini. Za te emisije se kandiduju po tri aktuelne teme: domaća politička scena, događaji iz okruženja i svijeta. Ukupno je bilo 4 gostovanja na ovoj televiziji.

Analizirajući sadržaje dnevnih novina mogli smo uočiti da se određene teme ponavljaju, da su značajnije za društvo u kome živimo. Shvatili smo da te teme predstavljaju trendove koji će dominantno oblikovati naše uslove života u budućem vremenskom periodu. Pri tome smo se držali teze da se budućnost ne stvara iznenada, ne nastaje niotkuda, ona je rezultat sadašnjosti.

Tabela 1. Najvažnije teme naslovnih strana dnevne štape

Trend	Broj objavljenih naslova	Ukupan broj objavljenih tekstova za osamnaest dana posmatranja (period od 12.03 do 8.07.2019.)
Konstantnost regionalne političke nestabilnosti		47
Otuđenost, neefikasnost i prenaduvanost javnog sektora		23
Promjene u obrazovnom sistemu		22
Slaba vladavina prava i raširena korupcija		20
Klimatske promjene i elementarne nepogode		17
Porast duga građana i stagnacija životnog standarda		15
Emigracija naših radnika i stanovništva u zemlje Zapadne Evrope		12
Porast evroskepticizma		9
Rast kineskog uticaja u regionu		7
Rast migrantskih priliva stanovništva iz zemalja Bliskog Istoka		6

Izvor: autori

Deset tema iz sadašnjosti predstavljaju izvor trenda, dominantnog načina djelovanja i ponašanja, u budućnosti. Neki od tih trendova će predstavljati radikalno novo okruženje za život i rad, a drugi će predstavljati samo nastavak već započetih procesa. Emigracija naših radnika i stanovništva u zemlje Zapadne Evrope, rast migrantskih priliva stanovništva iz zemalja Bliskog Istoka, otuđenost, neefikasnost i prenaduvanost javnog sektora, slaba vladavina prava i raširena korupcija, klimatske promjene i elementarne nepogode, promjene u obrazovnom sistemu, porast duga građana i stagnacija životnog standarda, porast evroskepticizma, konstantnost regionalne nestabilnosti i rast kineskog uticaja u regionu predstavljaju najvažnije trendove koje smo izdvojili našom analizom.

METODOLOGIJA

Hipoteza ovog istraživanja se zasniva na stavu da pažljiva analiza aktuelnih događaja može da predstavlja realnu osnovu za projekciju budućnosti. Dnevna štampa je najbolji vjesnik aktuelnosti u društvu. Analizom sadržaja naslova u toj štampi, u dužem vremenskom periodu, mogu se predvidjeti trendovi budućnosti. Pojedinačni naslovi u dnevnoj štampi su dali strukturni okvir koji je dopunjavao na bazi dodatnih informacija prikupljenih iz medija i putem razgovora sa grupama ili pojedincima iz regiona. Uopštavanje pojedinačnih informacija iz štampe je bilo neophodno kako bi definisali najvažnije trendove. Sinteza prethodno izvršene analize sadržaja je logičan metodološki sled ovakvog istraživanja.

Ovakvu metodologiju istraživanja koriste obavještajne službe širom svijeta. U poslovne svrhe nije često korišćena. Megatrendovi Johna Naisbitta su rijedak primjer takvog pristupa (John Naisbitt, 1985). Naše istraživanje ni po obimu ni po geografskom obuhvatu nije veliko. Analizirali smo naslove, u posmatranom periodu, za tri novine koje izlaze u Republici Srpskoj, jednu novinu koja izlazi u Federaciji BiH i četiri novine koje se štampaju u Republici Srbiji. Na konačno oblikovanje naših stavova su uticali natpisi na portalu BN televizije i priprema tekstova, na bazi više izvora, za emisiju Premotavanje IN televizije.

PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Kao što je već istaknuto, ozbiljnija primjena ovakvog oblika istraživanja, je korišćena od strane Naisbitt Group iz SAD-a. Ova grupa je u periodu od 12 godina, proučavajući više od dva miliona novinskih članaka u lokalnim američkim novinama, što je uključivalo pregled šest hiljada novina na mjesečnom nivou, uočavala i procjenjivala važne stvari i trendove. Takav obuhvat istraživanja je omogućio Johnu Naisbittu i njegovim saradnicima da definišu deset megatrendova, deset novih smjerova razvoja koji mijenjaju naš život (Naisbitt, 1985).

Predviđanjem budućnosti bavili su se brojni sociolozi, filozofi, psiholozi. Na toj osnovi nastala su brojna književna i naučna djela. U tome su se posebno isticali sociolozi, pa je na toj osnovi formiran i poseban pravac u ovoj nauci označen kao „socijalna futurologija”. Posebno značajna djela iz ove oblasti su knjige Alvina Tofflera: „Šok budućnosti” i „Treći talas”. U ovim knjigama autor govori o budućem društvu koje će se zasnivati na znanju i bogatstvu informacija. Napredak tehnologije će omogućiti svakom pojedincu pristup bogatstvu informacija što će činiti glavni resurs budućnosti. Po ovom stavu, svi humanistički ideali će se ostvariti u budućnosti uvođenjem tehnologije (Toffler, 1983). Naisbitt je od Tofflera preuzeo idejni okvir i začetke metodologije. Na našim prostorima nije bilo sličnih istraživanja u oblasti društvenih nauka.

REZULTATI I ANALIZA

Detaljnija pojašnjenja pojedinih trendova dajemo u nastavku. Analizu ćemo vršiti prema broju objavljenih tekstova, od najčešće obrađivanih prema onim sa najmanje naslova.

Trend 1. Konstantnost regionalne političke nestabilnosti

Najveći broj naslova se odnosi na ovo pitanje. Mnogobrojna nerješena politička pitanja su konstantna u regionu. Raspad bivše jugoslovenske federacije, ratovi koj su vođeni na tim osnovama su najvažniji uzroci ovog problema. Problemi su ostali unutar pojedinačnih država bivše federacije i u međusobnim odnosima novonastalih država. Nerješena pitanja, a koja su izvor konflikata, su prisutna u odnosima Slovenije i Hrvatske, Hrvatske i BiH, Srbije i Crne Gore, BiH sa Srbijom i Hrvatskom. Unutrašnji konflikti su posebno evidentni unutar BiH, Srbije, Crne Gore i Makedonije.

U našoj analizi, dominantno pitanje o kojem se najčešće pisalo jeste nerješeni status Kosova i Metohije. Na ovaj rezultat ključni uticaj je imao izbor štampe koja je bila predmet posmatranja. Četiri novine od ukupno osam analiziranih se štampaju u Srbiji: Informer, Blic, Večernje novosti i Politika. Gotovo da nije bilo dana, a da se u ovim dnevnim novinama nije pojavilo pitanje nerješeni statusa Kosova i Metohije. Dosta naslova se odnosilo na zategnute odnose Srbije i Crne Gore zbog statusa Srba u ovoj državi. Pitanja srpskog jezika, statusa Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori, pitanje dvojnog državljanstva jesu neki od uzroka ovih zategnutosti. BiH ima zategnute odnose sa Srbijom i Hrvatskom zbog nerješeni pitanja granica. Tu su i pitanja različitog gledanja na uzroke i posledice ratnih sukoba devedesetih godina prošlog vijeka. Sa Srbijom se odnosi komplikuju i zbog njene podrške Republici Srpskoj. Za BiH su izuzetno teška pitanja, u odnosima sa Hrvatskom, izgradnje pelješkog mosta i izgradnja skladišta za nuklearni otpad na Trgovinskoj Gori, blizu granica sa BiH.

Tabela 2. Najvažniji naslovi koji se odnose na regionalne probleme

Naslovi	Novine	Datum objavljivanja
Njemačka kancelarka šalje najbliže saradnike u Beograd: „Merkelova pokušava da spasi dijalog sa Prištinom“	Blic	12.03.2019.
„Čelični prsten za sever KiM“	Politika	12.03.2019.
„SOA opet hoće da vrbuje“	Oslobođenje	27.03.2019.
Božo Prelević, bivši ministar policije Srbije i advokat: „Region je psihijatrijska ustanova“	Oslobođenje	9.04.2019.
Opasan potez Prištine: „Albanci osnivaju tribunal za Srbe“	Večernje Novosti	2.04.2019.
„Veterani iz „Oluje“ obučavaju Albance“	Večernje Novosti	16.04.2019.
Paklen plan šiptara: „Upašće na sever Kosova do 5. jula“	Informer	23.04.2019.
Plan EU za Kosovo: „Potpišite sporazum do oktobra“	Večernje Novosti	23.04.2019.

Berlinski samit o Zapadnom Balkanu: „Bez kompromisa nema rešenja za KiM“	Politika	30.04.2019.
Može li crnogorski zakon da omogućiti oduzimanje imovine SPC“	Politika	21.05.2019.
Mržnja u Hrvatskoj: „Pretučen do smrti zato što je Srbin“	Večernje Novosti	11.06.2019.
„U Crnoj Gori nastavljeni verbalni napadi na SPC“	Politika	18.06.2019.
Trupe u Hrvatskoj: „Nato vežba desant na Srbiju“	Informier	25.06.2019.
Kad se letovanje pretvori u horor: „Srpske turiste napadaju i u Crnoj Gori i u Hrvatskoj“	Informier	8.07.2019.

Izvor: autori

Mnogo je otvorenih i nerješениh pitanja u regionu. Rješenje statusa Kosova i Metohije će sigurno umanjiti tenzije, ali će i nakon toga ostati mnogi razlozi za neizvjesnost. Implementacija evropskog zakonodavstva i postepeno približavanje zemalja regiona u članstvo EU će svakako doprinositi smanjenju tenzija. Međutim, na duge staze treba računati da živimo u regionu prepunom problema, sukoba i neizvjesnosti.

Trend 2. Otudjenost, neefikasnost i prenaduvanost javnog sektora

Ovo pitanje se dominantno odnosi na BiH, na bazi pregledane štampe, mada je situacija u regionu slična. Iako su sve zemlje regiona prihvatile demokratske standarde, vlasti se biraju na izborima, u praksi postoje mnoga ograničenja. Loše izborno zakonodavstvo i njegovo nesprovođenje stvaraju uslove da uska elita ostaje na vlasti, u dužem vremenskom periodu, bez obzira na loše rezultate vladanja. Najteža situacija, u tom pogledu, je u Crnoj Gori i BiH. U ovim državama na vlasti su isti pojedinci, uz minimalne promjene, već trideset godina.

Životni standard stanovništva nije unapređen u odnosu na predtranzicijski period. U mnogim aspektima on je pogoršan. Besplatno obrazovanje, besplatna zdravstvena zaštita, sigurnost posla, mogućnost stambenog rješenja, su privilegije na koje je stanovništvo ovog regiona bilo naviknuto, a koje su ukinute u tranzicijskom periodu. Privredni rast nije bio dovoljan da poveća životni standard stanovništva i da mu kompenzuje izgubljene privilegije iz ranijeg perioda. Političke elite koriste teško ekonomsko stanje, kontrolom glomaznog javnog sektora, obezbjeđuju kontrolu biračkog tijela i opstanak na vlasti bez obzira na nedostatak efekata takve vlasti.

Opstanak iste elite na vlasti je moguć i zbog nenormalnih privilegija koje su date nosiocima vlasti. Mnoge od tih privilegija su nepoznate u privatnom realnom

sektoru. Situacija u tom pogledu je posebno kritična u BiH, ali je u različitim varijabilitetima zastupljena i u drugim zemljama regiona. Na ovim osnovama otuđena vlast rezerviše za sebe i svoje glasače dobru poziciju koju su spremni da brane uz visoku cijenu. Bez obzira na pritisak javnosti i implementaciju evropskog zakonodavstva, privilegije javnog sektora i njegova neefikasnost će na ovim prostorima biti zadržane u dužem vremenskom periodu.

Tabela 3. Neki od naslova iz štampe koji potvrđuju postojanje trenda 2.

Naslovi	Novine	Datum objavljivanja
„Formiranje vlasti na nivou BiH i FBiH na čekanju: Principi bacanje prašine u oči narodu“	Nezavisne	6.04.2019.
„Sit gladnog ne razume, političari u BiH zarađuju sedam puta više od građana“	Blic	26.03.2019.
„Fotelje okupirali saradnici i savjetnici“	Glas Srpske	02.04.2019.
„Ljudi su se pomirili sa statusom roba“	Blic	30.04.2019.
„BiH: Neko i nerad debelo naplati“	BN TV	3.06.2019.
„Parlamentarci bez stida – umorni od ljenčarenja žele na odmor“	EuroBlic	18.06.2019.
„Plate za nerad, sedam mjeseci nisu održali ni jednu sjednicu, ali se enormno velikih primanja nisu odrekli“	Blic	5.06.2019.
„Odmori i partijski izbori čuvari tehničkog mandata“	Glas Srpske	2.07.2019.

Izvor: autori

Trend 3. Promjene u obrazovnom sistemu

Promjene u obrazovanju su zauzele sami vrh tema u dnevnoj štampi. Zahtjevi se odnose na sve nivoe obrazovanja, od predškolskog do visokog. Bavljenje ovom temom je uslijedilo i po osnovu zahtjeva poslovne zajednice, ali i zbog očiglednog trenda stalnog smanjenja broja učenika u zemlji i sve većeg odlaska radnika u inostranstvo.

Domaća privreda ostaje bez radnika. Nedostaci su prisutni u oblasti ugostiteljstva, građevinarstva, svih oblasti zanatstva, saobraćaja itd. Na drugoj strani na evidencijama Zavoda za zapošljavanje prijavljen je veliki broj radnika koji traži posao, ali ga ne mogu naći zbog profila obrazovanja. Uvezivanje obrazovanja sa tržištem rada je postala nužnost zbog takvog stanja. Dualni sistem obrazovanja je sintagma koja se često koristi i očigledno se radi o sistemu koji treba uspostaviti. Očigledno, iz ove perspektive, to neće biti lak zadatak koji će se realizovati u kratkom vremenskom periodu. U Republici Srpskoj se zvanično govori o planovima

reforme visokog obrazovanja do 2030. godine. To potvrđuje našu tezu da je riječ o dugoročnom trendu sa kojim treba računati.

Tabela 4. Naslovi u štampi koji se odnose na promjene u obrazovanju

Naslovi	Novine	Datum objavljivanja
"Reforme u obrazovanju - sad ili nikad, nepotrebni stručnjaci nas skupo koštaju"	EuroBlic	16.04.2019.
"Ministarstvo prosvete uvodi kratak program studija! Nova vrsta studiranja! Do diplome za samo tri meseca"	Informer	14.05.2019.
„Studenti u BiH željni istraživača"	Oslobođenje	21.05.2019.
„Odlikaši pohrlili u medicinsku školu"	Glas Srpske	11.06.2019.
„Ključ u bravi u 39 krajiških škola"	Oslobođenje	25.06.2019.
„Za indeks na stomatologiji bore se četiri srednjoškolca"	Politika	25.06.2019.
„Mlade ne zanimaju agrar ni šumarstvo"	Nezavisne novine	2.07.2019.

Izvor: autori

Trend 4. Slaba vladavina prava i raširena korupcija

Rad pravosuđa u BiH i regionu je često predmet kritike i negativnih ocjena. Negativne ocjene dolaze od strane Evropske komisije koja u svojim izvještajima, na godišnjoj osnovi, po pravilu za sve zemlje regiona postavlja zahtjev da se unaprijedi vladavina prava i borba protiv korupcije ako se želi napredak u procesu EU integracija. Paradoksalno je da imamo takvo stanje u pravosuđu i takve zahtjeve iako se zna da je reforma pravosuđa nadzirana i finansirana direktno od strane Evropske komisije. Rad njihovih predstavnika je, očigledno, značajno doprinijeo takvom stanju u pravosuđu.

Građani zemalja u regionu, ali i vlast, takođe iskazuju nezadovoljstvo radom pravosuđa. Vlast je nezadovoljna zbog gubitka kontrole i bilo kakvog uticaja na ovaj segment, a građani su nezadovoljni zbog visokog nivoa korupcije koju niko ne sprečava. U takvom stanju se najavljuju nove reforme već reformisanog pravosuđa. Investitori međutim, moraju znati da će te reforme biti dugoročne i da uspostavljanje vladavine prava u regionu neće biti ni brzo ni lako.

Tabela 5. Naslovi u štampi koji se odnose na vladavinu prava i korupciju

Naslovi	Novine	Datum objavljivanja
„Marko Grabovac: Ćutanje pravosuđa gore od zločina“	Glas Srpske	26.03.2019.
„Ustavni sud BiH osporio Zakon o Danu RS“	Nezavisne novine	29.03.2019.
„Sudije radije „udaraju“ po džepu“	Glas Srpske	9.04.2019.
„Godišnjica ubistva rezervista u Velikom parku u Sarajevu: Ni pravde ni posmrtnih ostataka“	Glas Srpske	23.04.2019.
„Privođeni u slučaju ubistva Krunića“	EuroBlic	15.05.2019.
„Zločin bez kazne: U Bijeljini obilježeno 27 godina od stradanja vojnika u tuzlanskoj koloni“	EuroBlic	15.05.2019.
„Kako VSTS i Tegeltija biraju sudije i tužioce: Treba Sabini Sarajliji reći da se prijavi na konkurs“	Oslobođenje	28.05.2019.
„Poražavajuće – korupcija u BiH za 6 godina progutala 9 milijardi maraka“	EuroBlic	10.08.2019.
„Fijasko pravosuđa od 89,5 miliona“	Oslobođenje	13.06.2019.
„Venecijanska komisija objavila zvaničan stav: Bez otimanja crkava“	Večernje Novosti	24.06.2019.
„Tužilaštvo BiH krije napadače na Vučića“	Glas Srpske	9.07.2019.

Izvor: autori

Trend 5. Klimatske promjene i elementarne nepogode

Region se posljednjih godina suočava sa brojnim elementarnim nepogodama. Poplave se ponavljaju na godišnjom nivou. Njih prate oluje i vjetrovi. U ljetne dane se suočavamo sa ekstremnim sušama. Meteorolozi predviđaju nastavak takvog trenda u budućnosti. Prosječne temperature će se povećavati za 2-3 celzijusovih stepeni do 2050. godine, što će sušne periode činiti izvjesnijim. Na drugoj strani, kišni periodi će biti kratkotrajniji, ali će se manifestovati preko obilnijih padavina što će stvarati uslove za bujične i druge poplave.

Poljoprivrednici i drugi preduzetnici čija djelatnost zavisi od vremenskih uslova moraju imati u vidu navedene procjene. Pripremiti se za takvo stanje. Vlasti takođe moraju investirati značajna finansijska sredstva kako bi se adekvatno pripremile za odbranu od navedenih nepogoda.

Tabela 6. Naslovi u štampi koji potvrđuju dugoročno prisustvo elementarnih nepogoda

Naslovi	Novine	Datum objavljivanja
„Una i Sana iznad kote vanredne odbrane od poplava“	Nezavisne novine	15.05.2019.
„Poplave u BiH: Iz minuta u minut“	BN TV portal	14.05.2019.
„Poplave u Doboju i Banjaluci, stravični prizori iz Republike Srpske, proglašeno vanredno stanje“	EuroBlic	14.05.2019.
„Lisnato povrće sa poplavljenih njiva opasno po zdravlje“	Glas Srpske	21.05.2019.
„Voda preti da odnese most, poplavljena domaćinstva kod Trstenika, meštani kopaju kanale“	Blic	4.06.2019.
„Pogledajte: Pijavica iznad Beograda“	Večernje Novosti	4.06.2019.
„Kiša i grad ruše sve pred sobom, nevreme pravi kaos“	Informer	25.06.2019.
„Voda nam ušla u kuće, strepimo od zaraze“	Večernje Novosti	25.06.2019.
„Tropski talas stigao u Srbiju“	Politika	02.07.2019.
„Spremite se za nagli preokret, stiže nam promena vremena sa jakim olujom, vetrom i pljuskovima, temperatura pada za čak 10 stepeni“	Blic	8.07.2019.

Izvor: autori

Trend 6. Porast duga građana i stagnacija životnog standarda

Niska stopa zaposlenosti i male plate zaposlenih su osnovni uzrok odlaska velikog broja radnika u zemlje Zapadne Evrope u potrazi za boljim uslovima za život. Situacija u regionu je slična. Troškovi života su visoki, a plate niske. Sindikalna potrošačka korpa je, u prosjeku, dva puta veća u odnosu na prosječne plate. Cijene roba i usluga su na nivou evropskih a plate balkanske. Raskoraci u primanju radnika i troškova života su sve veći.

U takvim uslovima izlaz za mnoge građane je zaduženje kod banaka i mikrokreditnih organizacija radi pokrića svakodnevnih troškova. Dugovi rastu. Poseban problem je struktura tih dugova. Većinu kredita građani uzimaju radi opšte potrošnje, a ne radi ulaganja u privrednu djelatnost. Kamatne stope na kredite, u regionu, su mnogo veće u odnosu na te stope u zemljama Zapadne Evrope. Porast duga građana prati rast duga javnog sektora i duga privrede.

Suočeni sa takvom situacijom vlasti pokušavaju naći model za porast prosječnih plata. Rješenje se traži u porastu minimalne cijene rade, povećanju neoporezivog dijela plate, smanjenju poreza i doprinosa koji se obračunvaju na isplaćene plate. Pritisak se vrši na poslodavce da poboljšaju uslove rada i da povećavaju plate radnicima. Ovim mjerama se pokušavaju zaustaviti emigracije radnika i evidentan nedostatak radnika različitih zanimanja na domaćem tržištu.

Tabela 7. Naslovi u dnevnoj štampi koji se odnose na trend 6.

Naslovi	Novine	Datum objavljivanja
„Dug RS dnevno raste u prosjeku za novih 1,8 miliona KM“	BN TV portal	16.04.2019.
„Gdje je danas srednja klasa“	Politika	29.04.2019.
„Opštine i gradovi dužni 300 miliona KM“	Glas Srpske	2.05.2019.
„Trećina budžeta Srpske za penzije“	BN TV portal	21.05.2019.
„Siromaštvo sve vidljivije. Za šta se zadužujemo“	EuroBlic	4.06.2019.
„Svaki građanin Srbije duguje poslovnim bankama 1.163 evra“	Politika	11.06.2019.
„Plate od 1.000 KM moguće polovinom 2020. godine“	Nezavisne novine	25.06.2019.
„Prosječna plata prvi put premašila 900 KM“	Glas Srpske	25.06.2019.
„Za otplatu duga građanima RS trebaju tri mjeseca bez trošenja“	Nezavisne novine	2.07.2019.
„Plate mogu početi rasti“	Oslobođenje	2.07.2019.

Izvor: autori

Trend 7. Emigracija naših radnika i stanovništva u zemlje Zapadne Evrope

Iz svih zemalja Jugoistočne Evrope odlaze radnici, uglavnom, prema razvijenim zemljama Zapadne Evrope. Radnici odlaze i iz zemalja ovog regiona koje su članice EU: Rumunije, Bugarske, Grčke, Hrvatske. Poseban problem je odlazak mladih ljudi. Procentualno oni idu u najvećem broju što budućnost regiona čini sumornom.

U razlozima za odlazak mladi navode nedostatak posla, loše uslove rada, nestabilnost regiona, niska primanja. Mladi su procentualno najviše nezaposleni. U anketama koje se sprovode, poslednjih godina, preko 80% mladih iskazuju spremnost da odu iz zemlje. Dramatičnost ove pojave najbolje oslikava jedan tekst u Oslobođenju: „Balkan krvari zbog odlaska mladih“ (21. juni, 2017. godine).

Tabela 8. Naslovi u dnevnoj štampi koji se odnose na trend 7.

Naslovi	Novine	Datum objavljivanja
Odlazak radnika iz BiH poprima dramatične razmjere	IN TV	mart, 2019.
„Iz Srpske odlaze i policajci“	BN TV	28.05.2019.
Odlazak naših radnika u inostranstvo	IN TV	maj, 2019.
„Njemački poslodavci po parkinzima traže vozače“	Nezavisne novine	4.06.2019.
„Idete ili ostajete?“	Oslobođenje	14.06.2019.
„Ljudski resursi su podcjenjeni u BiH“	Oslobođenje	25.06.2019.
„Kramarić: Moramo vratiti ljude na ove prostore“	Nezavisne novine	25.06.2019.
„Evropa vapi za zanatlijama“	Politika	8.07.2019
„Umjesto domaćih radnika zapošljavamo Filipince“	Oslobođenje	8.07.2019.
„Bez omladine nema penzija“	Oslobođenje	8.07.2019.

Izvor: autori

Trend 8. Porast evroskepticizma

Nakon ulaska Hrvatske u EU (2013.) proces daljeg proširenja ove zajednice je usporen, a možda i zaustavljen. Druge zemlje Balkana koje se nalaze u procesu pridruživanja su još uvijek daleko od tog statusa. U evropskim dokumentima se spominje 2025. godina kao datum mogućeg proširenja sa novim članicama. Međutim, ta projekcija je sve neizvjesnija kako se približavamo tom datumu. Istupanje Velike Britanije iz EU je ozbiljno poremetio ovaj proces. Predsjednik Francuske Makron otvoreno zagovara odlaganje tog procesa dok su unutar EU ne revidiraju odnosi.

Od zemalja regiona u ovom procesu su najviše otišli Crna Gora i Srbija. Na začelju su Albanija i BiH. Briselska administracija nastoji zadržati interes regiona za proces integracija, ali se stavovi građana mijenjaju i procenat evroskeptika je sve veći. Rezultati izbora za Evropski parlament (2019.) su potvrdili slabljenje političkih grupacija, a jačanje nacionalno orijentisanih stranaka. Taj proces je posebno vidljiv u Mađarskoj, Italiji i Francuskoj.

Tabela 9. Naslovi štampe koji potvrđuju porast evroskepticizma

Naslovi	Novine	Datum objavljivanja
„Svet nam se menja pred očima, EU glasala protiv EU“	Informer	28.05.2019.
„Brisel daje novu šansu BiH“	Glas Srpske	28.05.2019.
„Zeleni i liberali najveći dobitnici evropskih izbora“	Politika	28.05.2019.
Mišljenje Evropske Komisije o procesu pridruživanja BiH	IN TV	maj, 2019.
„I dalje se ne zna ko će predvoditi EU“	Politika	2.07.2019.
„Evropa ne brani pečenje rakije i pravljenje sira“	EuroBlic	8.07.2019.

Izvor: autori

Trend 9. Rast kineskog uticaja u regionu

Kineska ekonomija je najbrže rastuća u svijetu. Posljednjih trideset godina ova zemlja ostvaruje stope privrednog rasta od 6% do 10%. Na bazi ovih stopa Kina je dospjela na drugu poziciju u svijetu, prema veličini nominalnog bruto domaćeg proizvoda, odmah iza SAD. Ova država ostvaruje ogromne suficite u spoljnotrgovinskoj razmjeni sa drugim zemljama. Višak kapitala, ostvaren po tom osnovu, Kinezi investiraju širom svijeta i na taj način jačaju svoj ekonomski i politički uticaj u mnogim regionima svijeta.

Naš region nije ostao izvan ovog uticaja. Kineske investicije su prisutne u Grčkoj, Srbiji, Mađarskoj, BiH, Hrvatskoj. Ove investicije se posebno usmjeravaju u putnu infrastrukturu: luke, autoputevi i željeznice. Ove investicije su u sklopu nove kineske doktrine: „jedan pojas, jedan put“. Kinezi investiraju u željezare, poljoprivredu, termoelektrane. Ekonomsko prisustvo prati jačanje političkog uticaja ove zemlje. Već nekoliko godina se održava samit predsjednika vlada 16 zemalja Istočne i Centralne Evrope sa kineskim rukovodstvom. Ovi trendovi su imali uticaj i na obrazovanje, sve veći broj univerziteta uvodi kineski jezik kao izbornu opciju za nove studijske programe.

Tabela 10. Rast kineskog uticaja u regionu

Naslovi	Novine	Datum objavljivanja
„Eksperti iz Vašingtona: Kineska ofanziva na Balkan, najviše para za Srbiju“	Blic	4.04.2019.
„Dolazak Kineza ohrabrenje za region“	Glas Srpske	9.04.2019.
„Kinezi idu iz Pireja“	Politika	9.04.2019.
„Kineske investicije i balkanske glavobolje“	Oslobođenje	12.04.2019.
„Kineskinja kupuje Kumrovec“	Večernje novosti	30.04.2019.
„Kineski u školama“	Večernje novosti	15.05.2019.
Zaoštravanje u spoljnoj trgovini između SAD i Kine	IN TV	maj, 2019.

Izvor: autori

Trend 10. Rast migrantskih priliva stanovništva iz zemalja Bliskog Istoka

Broj migranata koji u namjeri ulaska u zemlje EU prolaze balkanskom rutom se iz godine u godinu uvećava. Poseban problem sa smještajem migranata i organizacijom njihovog boravka imaju BiH, Srbija i Crna Gora. Situacija se u ovim zemljama komplikuje zbog nejedinstvenog stava zemalja EU po ovom pitanju. Neke zemlje EU traže da se granice zatvore i spriječi ulazak migranata. Druge imaju liberalnije stavove. U takvom odnosu zemljama izvan EU ostaje obaveza da samostalno projektuju politiku po ovom pitanju. U takvoj situaciji nastaju brojni problemi i izazovi.

Balkanske zemlje nemaju ekonomske mogućnosti da odgovore na ove izazove. Pomoć koja stiže iz EU i drugih međunarodnih organizacija je nedovoljna. U BiH migranti su uzrok političkih sukobljavanja između entiteta, ali i između lokalnih zajednica i viših nivoa vlasti. U strukturi migranata najviše je onih koji dolaze iz Pakistana, Sirije, Avganistana, Irana i Iraka. U nekim od ovih zemalja nema ratnih sukoba, pa je jasno da su ove migracije ekonomske prirode. Ako se ima u vidu demografski potencijal zemalja iz kojih dolaze migranti, te razlika u životnom standardu u EU i ovih zemalja, jasno je da će ovaj proces trajati u dužem vremenskom periodu.

Tabela 11. Naslovi koji ukazuju na migrantske probleme i izazove

Naslovi	Novine	Datum objavljivanja
„Srbija: migranti se krili u vagonu sa vještačkim đubrivom, mislili da voz ide u Njemačku“	Oslobođenje	21.03.2019.
„Sarajevo na prevaru šalje migrante u Banjaluku“	EuroBlic	9.04.2019.
„Migranti sve agresivniji, poseban problem lažna imena kojima se služe“	Blic	7.05.2019.
„Migranti – dobro uigrana strategija protiv BiH“	Oslobođenje	14.06.2019.
„Raste napetost zbog migranata“	Oslobođenje	18.06.2019.
„EU izdvaja 14,8 miliona evra za migrante u BiH“	Nezavisne novine	25.06.2019.

Izvor: autori

ZAKLJUČAK

U ovom radu, izdvojili smo deset trendova razvoja koji će oblikovati naše društvo u budućnosti, a koji su začeti u današnjem vremenu. Do otkrića tih smjerova došli smo analizom sadržaja naslova dnevnih novina koje su publikovane u Republici Srpskoj i regionu, u periodu od četiri mjeseca (mart-juli 2019. godine).

Pažljivom analizom aktuelnih događaja, o kojima se piše i priča, projektovali smo deset trendova i pojava koji će u budućem vremenskom periodu imati značajan uticaj na život i rad stanovnika zemalja Zapadnog Balkana. Emigracija naših radnika i stanovništva u zemlje Zapadne Evrope, rast migrantskih priliva stanovništva iz zemalja Bliskog Istoka, otuđenost, neefikasnost i prenaduvanost javnog sektora, slaba vladavina prava i raširena korupcija, klimatske promjene i elementarne nepogode, promjene u obrazovnom sistemu, porast duga građana i stagnacija životnog standarda, porast evroskepticizma, konstantnost regionalne nestabilnosti i rast kineskog uticaja u regionu predstavljaju najvažnije trendove koje smo izdvojili našom analizom.

Neki od tih trendova su aktuelni i ovog trenutka, za njih se očekuje, na bazi izvršenih analiza i procjena, zadržavanje uticaja u dužem vremenskom periodu, drugi su novi i njihovo jačanje se očekuje u budućnosti. Naše procjene bi trebale da budu korisne za donosiocce poslovnih odluka i investitore, ali i za sve građane koji u budućnost žele da uđu sa manjim stepenom neizvjesnosti i rizika.

Ova analiza ima svoja ograničenja i o njima treba voditi računa prilikom odlučivanja. Veliko ograničenje je kratak vremenski period posmatranja. Četiri mjeseca su kratak vremenski period za utvrđivanje regionalnih trendova. Broj praćenih

medija i država, u kojima se publikuje analizirana štampa, je takođe ograničavajući faktor. Zbog toga je naša preporuka, za buduće istraživanje, usmjerena na otklanjanje uočenih slabosti ovog istraživanja.

LITERATURA

- Blic, Online. (2019). <https://www.blic.rs> (datum pristupa: 01.07.2019.)
- BN televizija. (2019). <https://www.rtvbn.com> (datum pristupa: 01.07.2019.)
- Elektronsko izdanje Glas Srpske. (2019). <https://pdf.glassrpske.com> (datum pristupa: 01.07.2019.)
- Elektronsko izdanje Nezavisne novine. (2019). <https://pdf.nezavisne.com> (datum pristupa: 01.07.2019.)
- EuroBlic, Srpska info. (2019). <https://srpskainfo.com> (datum pristupa: 01.07.2019.)
- IN televizija. (2019). www.intelevizija.com (datum pristupa: 01.07.2019.)
- Informer. (2019). <https://informer.rs> (datum pristupa: 01.07.2019.)
- Naisbitt J. (1985). Megatrendovi, deset novih smjerova razvoja koji mijenjaju naš život, Globus, Zagreb
- Telegraf. (2019). Naslovne strane današnjih novina, <https://www.telegraf.rs> (datum pristupa: 01.07.2019.)
- Telegraf. (2019). Naslovne strane sutrašnjih novina, <https://www.telegraf.rs> (datum pristupa: 01.07.2019.)
- Oslobodjenje. (2019) Naslovnica, <https://www.oslobodjenje.ba> (datum pristupa: 01.07.2019.)
- Politika, Online. (2019). Početna, www.politika.rs (datum pristupa: 01.07.2019.)
- Toffler A. (1975). Šok budućnosti, Otokar Keršovani, Rijeka,
- Toffler A. (1983). Treći talas 1-2, Jugoslavija, Beograd,
- Večernje novosti, Online. (2019). www.vecernjenovosti.ba (datum pristupa: 01.07.2019.)

KEY TRENDS OF SOCIAL DEVELOPMENT THAT DETERMINE OUR LIFE

-From the Daily Press' Point of View, Republic of Srpska and the Region-

Milenko Stanic, Momir Lazarevic, Tamara Stanic

Summary: Present events of great significance can be a hint of the future trends, which will determine the future course of our lives. This paper includes ten development trends which started in the present and will shape our society in the future. The conclusion was drawn by analyzing the headlines of daily press, published in Republic of Srpska and the region, in the period of four months (March-July 2019).

Analyzing the contents of daily newspapers, we could see that certain topics are recurring, that they are of greater importance for the society in which we live. We understand that these topics represent trends that will dominate our future living conditions. In doing so, the principal thesis of this paper is that the future is not created suddenly, does not arise from nowhere, but is the result of the present trends.

Specified trends are: emigration of work force and population in the countries of western Europe; an increase immigrant population from Middle Eastern countries; alienation, inefficiency and overcrowding of public sector; poor law enforcement and widespread corruption; climate changes and natural disasters; changes in educational system; increase in national debt and stagnation of life standard; increase in euroscepticism; constant regional instability and growth of Chinese influence on the region. These ten issues will have serious implications on the life and business of our citizens in the future period.

Some of these trends are current at the moment, they are expected to be based on analyzes and assessments of impact retention over a longer period, others are new and are expected to strengthen in the future. Our estimates should be useful for business decision-makers and investors but also for all citizens who want to enter the future with less uncertainty and risk.

The hypothesis of this research is based on the thesis that careful analysis of current events can provide a realistic basis for projecting the future. The daily press is the prime written testimony of trends in a society. Analyzing the contents of the headlines in press over the long term can predict future trends. Individual headlines in the daily press provided a structural framework that was supplemented by additional information gathered from the media and through discussions with groups or individuals from the region. Generalizing individual information from the press was necessary to define the most important trends. The synthesis of the content analysis performed previously is a logical methodological follow-up in this research.

On the front pages of all newspapers are, logically, the most important issues which are further discussed in individual articles. That's why the methodological approach of this paper, analysis of the newspapers headlines, is based on real life issues. The limitations of this paper are that the titles cover five to six themes from several dozens included in the newspapers. The volume of the research and the research period are also limiting factors. Regardless of that, we consider that this paper is a useful material for all who want to base their own future business decisions on the less uncertain grounds.

Keywords: *trend, daily press, content analysis, migration, climate changes, standard of living, euroscepticism.*

JEL classification: *R11*

